

УДК [338.45:669]:336+339.564+339.562(477)

Л. Є. Фурдичко

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
НУ «Львівська політехніка», м. Львів

Ю. В. Скварко

студент кафедри фінансів
НУ «Львівська політехніка», м. Львів

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ, ЕКСПОРТ-ІМПОРТ ПРОДУКЦІЇ

У статті проаналізовано сучасний стан металургійної промисловості України. Визначено основні проблеми у розвитку металургійної галузі. Однією із основних проблем, що виникли у галузі визначено антитерористичну операцію на Сході країни. Розглянуто основні напрямки подолання проблем і досягнення подальшого сталого розвитку металургійної промисловості України.

Ключові слова: металургійна галузь, експорт продукції, імпорт продукції, промисловість, підприємства, військовий конфлікт.

Furdychko L. Ye., Skvarko Y. V. CURRENT STATE AND PROSPECTS OF UKRAINE Metallurgical : FINANCIAL PERFORMANCE DEVELOPMENT, PRODUCTION EXPORT -IMPORT

The article analyzes the current state of the steel industry in Ukraine. The main problem in the development of the steel industry. One of the main problems encountered in the field defined anti-terror operation in the east. The main areas to overcome problems and achieve sustainable development of the metallurgical industry of Ukraine.

Keywords: steel industry, exports, imports, industry, enterprise, military conflict.

Металургія є однією з основних галузей української економіки, адже створює близько 30% ВВП та забезпечує 40% валютних надходжень в економіку. Важливість металургійної промисловості в економіці країни пов'язана з тим, що саме ця галузь виготовляє сировину для машинобудування, транспортної та будівельної промисловості. Потенціал гірничо-металургійного комплексу базується на наявності в Україні достатньої власної сировинної бази, наявності великої кількості виробничих потужностей, а також високим рівнем науково-технічного потенціалу. Проте останнім часом ряд негативних економічних, виробничих та політичних факторів призвели до занепаду металургійної промисловості країни.

Аналіз останніх досліджень та невирішені питання. Дослідженням стану, проблем і перспектив гірничо-металургійного комплексу України займалися вчені А. Соколов, І. Кулик, С. Аптекарь, О. Амоша, Ю. Макогон, В. Большаков, Л. Тубольцев, О. Кириченко, О. Катаєва, М. Шпундра, О. Пасхавера, Д. Козенков, К. Плавшуда, Л. Верховодова, С. Кулицький, О. Єлісеєва О., В. Волков В., С. Чернобровкіна, Л. Горошкова, І. Нечаєва.

Автори [1, 4-6] проводили аналіз сучасного стану гірничо-металургійного комплексу та металургії зокрема, визначали тенденції їх функціонування, наявні проблеми та можливі шляхи їх вирішення. Зокрема, Кулицький С. [4] зосереджував свою увагу на чинниках, пов'язаних із військовим конфліктом на Сході України – території розташування основних виробничих потужностей металургійної промисловості. Автор стверджує, що основними факторами, що зумовили занепад галузі у 2014-2015

рр. було пошкодження виробничої інфраструктури гірничо-металургійного комплексу. Чернобровкіна С. В. у своєму дослідженні [5] аналізує та порівнює стан металургійної та машинобудівної галузі України та наголошує на їх сильній залежності від ринків збуту в Російській Федерації. Кириченко О. О. у статті [6] проводить комплексний аналіз історії розвитку гірничо-металургійного комплексу України, починаючи з 1991 р. Автор у своєму дослідженні зосереджує увагу на системних проблемах вітчизняної металургійної промисловості, які були притаманними їй протягом останніх двох десятиліть. Полькіна А. С. [1] аналізує сучасний стан металургії на основі аналізу фінансових показників підприємств галузі протягом 2008-2013 рр.

Також українськими вченими проводилися дослідження головної гілки металургійної промисловості – чорної металургії. Автори [2, 7] аналізували сучасний стан чорної металургії в Україні, а також досліджували фактори, які його зумовили. Науковці Большаков В. І. та Тубольцев Л. Г. [3] розглядали успішний розвиток чорної металургії як один із ключових елементів забезпечення національної безпеки України.

У контексті регіонального та загальнонаціонального розвитку розглядали стан і перспективи металургійної промисловості також досліджували автори Плавшуда К. В. [8] та Нечаєва І. А. [9].

У вищеописаних працях було детально досліджено питання економічної діяльності підприємств ГМК України, стратегію їх розвитку, розглянуто методи підвищення рівня економічної безпеки підприємств металургійної галузі. Але, попри це, більшість

досліджень базуються на статистичних даних 2008-2013 рр., а публікацій, присвячених тенденціям розвитку українського ГМК в умовах сучасної економіко-політичної кризи, є недостатньо. Тому важливим є дослідження актуальних тенденцій розвитку ГМК, його проблем та можливих способів їх вирішень на основі наукових досліджень і статистичних даних за 2014-2015 рр.

Метою статті є аналіз сучасного стану металургійної промисловості України, його причин та тенденцій, на основі найновіших та найбільш актуальних досліджень і статистичної інформації; аналіз можливих шляхів подолання негативних чинників впливу на галузь з метою забезпечення її сталого розвитку.

Одним із головних показників, за яким можна оцінювати рівень розвитку металургійного виробництва в тій чи іншій країні, є обсяги виробництва [9]. Динаміку індексів металургійного виробництва в Україні за 2011-2015 рр. подано на рис. 1.

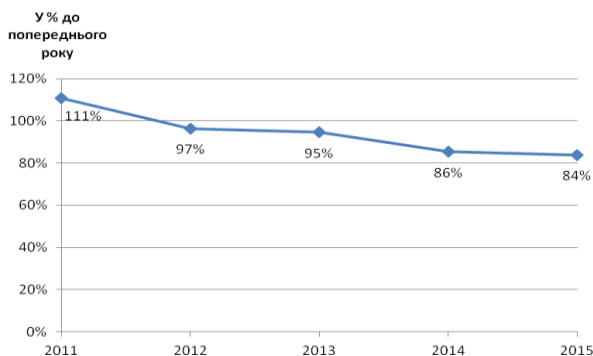

Рис. 1. Динаміка індексів металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування за 2011-2015 рр.

Джерело: [10]

Протягом останніх чотирьох років в Україні спостерігалася тенденція до зниження загальних обсягів виробництва металургійної промисловості. Якщо у 2011 році спостерігалася збільшення виробництва металів на 11% порівняно з 2010 роком, то в наступні роки спостерігалася поступовий спад виробництва галузі. Загалом за 2012-2015 роки обсяг вітчизняного металургійного виробництва скоротився на третину, а саме на 34,45% [10].

Оскільки металургійна продукція є однією з ключових у структурі експорту України, то важливим показником розвитку металургійної галузі є обсяги експорту її продукції [8].

Протягом 2011-2015 рр. експорт металургійної промисловості України стрімко скоротився (на 57% – із 22,10 млрд. дол. США у 2011 році до 9,47 млрд. дол. США у 2015 році).

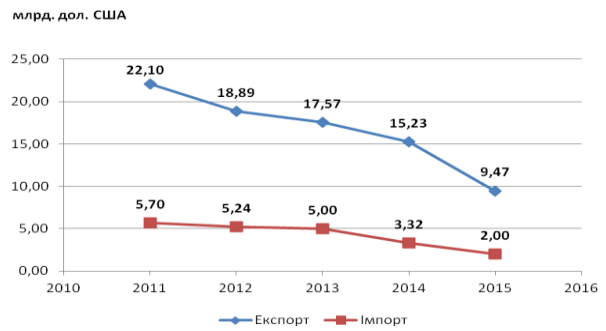

Рис. 2. Динаміка експорту та імпорту металургійної продукції у 2011-2015 рр.

Джерело: [10]

Проте частка експорту чорних металів – основної експортної продукції українського ГМК – залишалася протягом 2011-2015 рр. відносно сталою і коливалася в межах від 81,2% у 2012 році до 85,3% у 2015 році. Тому, можна стверджувати що відбувається рівномірне скорочення експорту по різних видах продукції української металургії.

Одним із важливих напрямків нарощення експортного потенціалу металургійного комплексу України є матеріально-технічна модернізація, зокрема відмова від застарілого в усьому світі мартенівського способу виплавки сталі [4].

Характеризуючи імпорт металургійної продукції, бачимо, що обсяги імпорту у 2015 році становили лише 35% від обсягів 2011 року. Скорочення імпорту металів Україною в абсолютному вираженні протягом останніх 5 років становив 3,7 млрд. дол. США [10].

Передумови для зменшення імпорту металургійної продукції склалися ще у 2012 році, коли зменшився попит на внутрішньому ринку [2]. Проте стрімке скорочення імпорту останніх двох років металургійної продукції в першу чергу пов'язано із падінням курсу гривні та відповідним підняттям цін на імпорту продукцію [4].

Аналіз фінансових показників діяльності металургійної галузі показав, що прибутковість підприємств галузі у 2015 році (12140,9 млн. грн.) зросла порівняно з 2014 роком (5874,3 млн. грн.). Сумарний прибуток, отриманий малими, середніми та великими підприємствами металургійного комплексу у 2015 році зріс на 106% порівняно з попереднім роком, а сумарні збитки скоротилися на 12%.

Така ж тенденція спостерігалася і у 2014 році, коли загальні прибутки галузі збільшилися у 3,1 рази порівняно з 2013 роком. При цьому збитки теж продемонстрували різке зростання – у 3,2 рази [10].

Збільшення прибутків на тлі зменшення обсягів виробництва та експорту можна пояснити зменшенням кількості підприємств галузі за рахунок закриття найменш ефективних підприємств [1], а також збільшенням доходів експортерів за рахунок зниження курсу гривні [2].

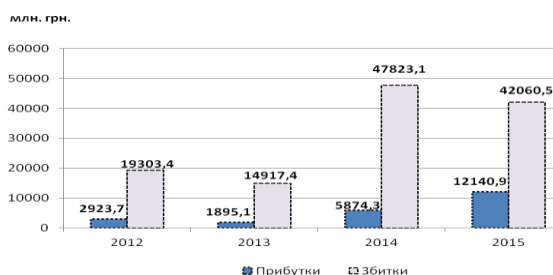

Рис. 3. Чисті прибутки (збитки) металургійних підприємств протягом 2012-2014 рр.

Джерело: [10]

При цьому частка металургійних підприємств, котрі одержують прибуток, протягом останніх 3 років скоротилася від 64,9% у 2013 році до 57,9% у 2015 році. Таким чином, попри зменшення частки підприємств галузі, котрі отримують прибуток, обсяги прибутку цих підприємств суттєво зросли.

Аналізуючи рентабельність металургійної галузі України загалом, можна стверджувати, що протягом останніх років спостерігалася позитивна тенденція (див. рис. 4).

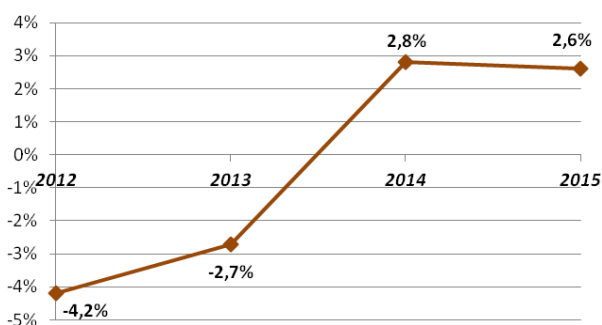

Рис. 4. Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств металургійної галузі протягом 2012-2015 рр.

Джерело: [10]

Якщо у 2012 році рентабельність металургійної галузі становила -4,2%, що свідчило про її очевидну збитковість, то у 2013 році спостерігається покращення цього показника до -2,7%. А у 2014 році металургійна галузь стала прибутковою, демонструючи рентабельність 2,8%. Таким чином, протягом 2012-2015 рр. спостерігається дві суттєві зміни:

1) суттєве збільшення як прибутків, так і збитків підприємств металургійної галузі у 2014 році на ґрунті девальвації національної валюти та погіршення економічного становища. При цьому завдяки додатковому доходу, отриманому експортерами внаслідок девальвації гривні, покращується рівень рентабельності підприємств галузі від -2,7% у 2013 році до 2,8% у 2014 році;

2) зменшення частки прибуткових підприємств металургійної галузі у 2015 році через закриття найменш ефективних підприємств, але збільшення обсягів чистого прибутку тих підприємств, котрі не банкрутували.

Аналізуючи основні причини, які зумовили різке зниження обсягів виробництва та експорту металургійної продукції протягом останніх років, слід назвати такі фактори [2-5]:

- відсутність сучасних наукових досліджень у цій галузі та відсутність інноваційних змін;
- застарілість обладнання та високий рівень зношеності основних виробничих фондів ГМК;
- скорочення іноземних інвестицій у галузь через несприятливі економічні та політичні обставини;
- недостатня фінансова підтримка держави;
- зростання цін на сировину у зв'язку з інфляційно-девальваційними процесами в Україні;
- низький рівень розвитку внутрішнього ринку металопродукції та зменшення купівельної спроможності українських споживачів;
- скорочення виробництва в металоспоживчих галузях економіки України;
- недостатність державного регулювання стратегічних напрямів металургійної галузі, а також їх фінансової підтримки;
- неефективне та неповне використання науково-технічного потенціалу для розвитку вітчизняного ГМК, що призводить до низьких темпів модернізації та інноваційної діяльності;
- воєнні дії в зоні АТО на Сході України;
- погіршення економічних відносин вітчизняних підприємств зі споживачами та постачальниками в Російській Федерації;
- зростання цін на енергоресурси та на залізничне транспортування для промислових підприємств;
- екологічні проблеми в регіонах, які спеціалізуються на металургійній промисловості;
- скорочення світового попиту на металургійну продукцію, загострення конкуренції та, як наслідок, зниження світових цін на продукцію ГМК.

Останнє пов'язано зі зростанням світового виробництва сталі, зокрема з різким збільшенням виробничих потужностей Китаю [3], який на сьогодні є світовим лідером із виробництва металургійної продукції, а також країн Близького Сходу та Африки [2].

Основним фактором, що спричинив падіння обсягів виробництва металургійної галузі у 2014-2015 рр., є складні військово-політичні обставини на Сході України. Військові дії призвели до руйнування значної частини виробничих потужностей підприємств чорної металургії та руйнуванням інфраструктури і матеріально-технічного забезпечення. Причому руйнування інфраструктури є основним фактором зменшення виробничого завантаження металургійних підприємств на Донбасі [4].

Також військовий конфлікт на Сході України спричинив погіршення економічних взаємовідносин між українськими та російськими підприємствами. У зв'язку з історичними особливостями розвитку металургійної промисловості України основними споживачами та партнерами вітчизняних підприємств на зовнішньому ринку були саме підприємства Російської Федерації. При цьому альтернативним ринкам збуту до подій 2013-2015 рр. не надавалася достатня увага і вони були нерозвиненими. Тісні

виробничі та економічні зв'язки досі змушують окремі українські підприємства співпрацювати з російськими споживачами, проте частина із них уже відмовилася від співпраці, зокрема Криворізький гірничо-металургійний комбінат «ArcelorMittal Кривий Ріг» практично повністю припинив експорт до Росії і починає розвивати нові ринки збуту для своєї продукції [5].

Доступ українських металургійних підприємств до нових ринків збуту.

Суттєвою проблемою металургійної промисловості України є її спрямованість на виготовлення та експорт сировинної продукції, а не високотехнологічної з великою часткою доданої вартості [1].

Так, виробництво чавуну, сталі, феросплавів та іншої продукції первинного оброблення сталі становить близько 80% від усієї продукції металургійної галузі. У той же час виробництво готових металевих виробів та труб становить, відповідно, лише 8% і 5,8% [10]. Проте виробництво та експорт високотехнологічної продукції металургійного комплексу (плаковані листи, прокат із корозійностійкої нержавіючої сталі, продукти прямого відновлення залізних руд) є узагалі незначним [2].

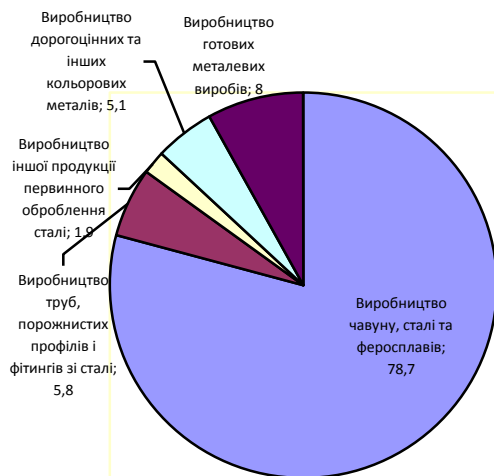

Рис. 5. Структура виробництва металургійної продукції в січні 2016 року

Джерело: [10]

Частка чорної металургії протягом 2011-2015 рр. лише зростала і у 2015 році металів у загальному експорті металургійної продукції вона становила 85,3%, що на 4,1% більше, ніж у 2012 році (рис. 6).

Це свідчить про посилення ролі продукції чорної металургії в національному експорті, а відтак, в послабленні ролі кольорових металів, виробництво яких в Україні є і так на низькому рівні. Частка імпорту чорних металів, навпаки, зменшилася із 48,7% у 2011 році до 34,2% у 2015 році, про що спостерігається:

1) зменшення попиту на чорні метали в Україні у зв'язку зі скороченням виробництв, де вони використовувалися як сировина;

2) таке різке зменшення частки чорних металів в імпорті означає збільшення частки кольорових металів, що, у свою чергу, свідчить про зменшення обсягів внутрішнього виробництва цих металів.

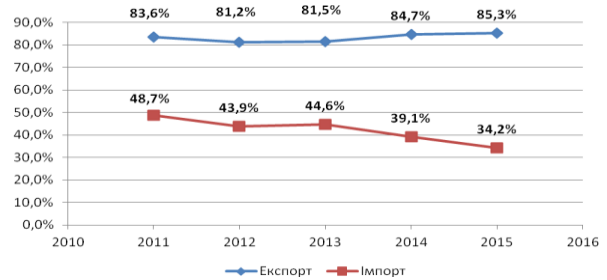

Рис. 6. Динаміка частки продукції чорної металургії в загальному експорті та імпорті металургійної промисловості України протягом 2011-2015 рр.

Джерело: [10]

Ще однією проблемою металургійного комплексу України є високі енергомісткість та ресурсомісткість його виробництва [1]. Це суттєво збільшує собівартість продукції, а отже, зменшує її цінову конкурентоспроможність і рентабельність.

Висновки. Сучасний стан металургійної промисловості України є досить складним. Це зумовлено багатьма факторами, зокрема військовими діями в зоні АТО, несприятливою кон'юнктурою на світових ринках металургійної продукції, а також застарілістю технологій і засобів виробництва [2]. Проте в Україні є великий потенціал для розвитку ГМК, який можна реалізувати, подолавши проблеми, які постали перед галуззю.

Основними напрямками подолання проблем і досягнення подальшого сталого розвитку металургійної промисловості України є такі [2, 5-7]:

- підвищення рівня інвестиційної привабливості підприємств металургійної промисловості;
- створення та впровадження ефективної дивідендної політики з метою підвищення інвестиційної привабливості акціонерних товариств ГМК;
- диверсифікація зовнішніх ринків збуту в європейському та північно-африканському напрямках;
- зниження залежності від імпорту високотехнологічної продукції;
- модернізація основних засобів підприємств ГМК;
- оптимізація виробничих процесів та введення інновацій;
- розширення асортименту продукції, зокрема в напрямку збільшення частки продукції з великою доданою вартістю;
- стимулювання на державному рівні внутрішнього споживання металургійної продукції, досягнення оптимального співвідношення між внутрішнім і зовнішнім споживанням;

– зміна податкового законодавства для стимулювання внутрішнього споживання, зокрема удосконалення методів стягнення ПДВ;

– посилення участі держави у розвитку ГМК шляхом створення державних інноваційних та інвестиційних програм;

– удосконалення корпоративного управління металургійними підприємствами;

– нарощення власного високотехнологічного виробництва продукції.

Запропонований комплекс заходів має на меті подолання негативних чинників, що склалися на сучасному етапі функціонування ГМК України, а також реалізацію наявного потенціалу національної металургійної галузі.

Список використаних джерел

1. Полькіна А. С. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку металургії / А. С. Полькіна. // Управління розвитком. – 2014. – С. 134–137.

2. Козенков Д. Є. Аналіз стану чорної металургії України: сучасні проблеми та шляхи розвитку [Електронний ресурс] / Д. Є. Козенков, О. В. Цимбалюк // Ефективна економіка. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2225>.

3. Большаков В. І. Чорна металургія і національна безпека України / В. І. Большаков, Л. Г. Тубольцев. // Вісн. НАН України. – 2014. – С. 48–58.

4. Кулицький С. Проблеми розвитку українського гірничо-металургійного комплексу на сучасному етапі [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2015. – № 15. – С. 41–62. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr15.pdf>.

5. Чернобровкіна С. В. Сучасний стан та проблеми металургійної та машинобудівної промисловості України / С. В. Чернобровкіна. // Вісник НТУ "ХПІ". – 2015. – С. 62–68.

6. Кириченко О. О. Дослідження розвитку гірничо-металургійного комплексу України / О. О. Кириченко. // Сталий розвиток економіки. – 2012. – С. 34–39.

7. Кулик І. М. Сучасний стан та основні фактори розвитку чорної металургії в Україні / І. М. Кулик. // Бізнесінформ. – 2012. – С. 116–121.

8. Плавшуда К. В. Державне програмування розвитку металургійного комплексу України / К. В. Плавшуда. // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – С. 211–219.

9. Нечаєва І. А. Вплив металургійної галузі на сталий розвиток промислового регіону [Електронний ресурс] / І. А. Нечаєва // Вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_1_111.pdf.

10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

References

1. Pol'kina A. S. (2014). Analiz suchasnoho stanu ta tendentsiy rozvytku metalurhiyi [Analysis of current state and trends of the industry]. *Upravlinnya rozvytkom - Development Management*, pp. 134–137.

2. Kozenkov D. Ye., Tsybalyuk O. V. (2013). Analiz stanu chornoyi metalurhiyi Ukrayiny: suchasni problemy ta shlyakhy rozvytku [Analysis of steel Ukraine: current problems and development]. *Efektivna ekonomika - Efficient Economy*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2225>.

3. Bol'shakov V. I., Tubol'tsev L. H. (2014). Chorna metalurhiya i natsional'na bezpeka Ukrayiny [Steel and national security of Ukraine]. *Visn. NAN Ukrayiny [Visn. NAS of Ukraine]*. pp. 48–58.

4. Kulyts'kyy S. (2015). Problemy rozvytku ukraiyins'koho hirnycho-metalurhiynoho kompleksu na suchasnomu etapi [Problems of Ukrainian mining and metallurgical complex at this stage]. *Ukrayina: podiyi, fakty, komentari - Ukraine: events, facts, comments*, 15, 41–62. Retrieved from <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr15.pdf>.

5. Chernobrovkina S. V. (2015). Suchasnyy stan ta problemy metalurhiynoyi ta mashynobudivnoyi promyslovosti Ukrayiny [The current state and problems of metallurgical and engineering industries Ukraine]. *Visnyk NTU "KhPI" [Vestnik NTU "KPI"]*. pp. 62–68.

6. Kyrychenko O. O. (2012). Doslidzhennya rozvytku hirnycho-metalurhiynoho kompleksu Ukrayiny [Research of mining and metallurgical complex of Ukraine]. *Stalyy rozvytok ekonomiky - Sustainable economic development*, pp. 34–39.

7. Kulyk I. M. (2012). Suchasnyy stan ta osnovni factory rozvytku chornoyi metalurhiyi v Ukrayini [Current status and key factors of development of ferrous metallurgy in Ukraine]. *Biznesinform - BusinessInform*, pp. 116–121.

8. Plavshuda K. V. (2013). Derzhavne prohramuvannya rozvytku metalurhiynoho kompleksu Ukrayiny [State programming of metallurgical Ukraine]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «Yurydychna akademiya Ukrayiny imeni Yaroslava Mudroho» [Proceedings of the National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise"]*, pp. 211–219.

9. Nechayeva I. A. (2011). Vplyv metalurhiynoyi haluzi na stalyy rozvytok promyslovoho rehionu [Effect of metallurgy on sustainable development industrial region]. *Visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi [Bulletin Zaporozhye State Engineering Academy]*. Retrieved from http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_1_111.pdf.

10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.